

УДК 338.48-44(477-87:100):303.442.3

АНАЛІЗ МІЖНАРОДНИХ ТУРИСТИЧНИХ ПОТОКІВ УКРАЇНИ

О. Бордун

*Львівський національний університет імені Івана Франка
вул. Дорошенка, 41, м. Львів, 79000, Україна*

Аналізуються туристичні потоки між Україною та країнами-сусідами, що мають найбільш інтенсивні туристичні обміни з нашою країною. Опрацьовано статистичні відомості про стан іноземного та зарубіжного туризму в країні. За допомогою коефіцієнта туристичних обмінів проведено аналіз основних тенденцій формування туристичних потоків. З'ясовано основні причини переважання зарубіжного туризму над іноземним.

Ключові слова: міжнародний туризм, іноземний туризм, зарубіжний туризм, туристичні потоки.

Україна – одна з держав Європи, яка географічно вигідно розташована та володіє історичними, природними й етнічними ресурсами для створення різноманітних маршрутів. Серед європейців, українці вирізняються особливим темпераментом та багатими традиціями. Проте успіх будь-якої діяльності залежить насамперед від організації та налагодженої інфраструктури. Туристичний бізнес є найбільш прибутковим сектором економіки багатьох країн. Україна також почала спрямовувати свої зусилля на розвиток туризму, як внутрішнього, так і зовнішнього. Внесені певні зміни до чинного законодавства, передбачено розвиток інфраструктури, що обслуговує туризм, визначено низку преференцій для розвитку внутрішнього туризму. Однак на сучасному етапі більш прибутковим і перспективним є зовнішній туризм.

Метою цієї публікації є висвітлити динаміку туристичних потоків між Україною та країнами сусідами першого порядку, які завдяки сприятливій транспортній доступності є генераторами найбільших туристичних потоків до України; з'ясувати, які чинники впливають на розвиток міжнародного туризму найбільше.

Дослідження проблем та перспектив формування і розвитку міжнародного туризму між Україною та країнами-сусідами потребує вирішення таких завдань: 1) аналіз сучасного стану міжнародного туризму; 2) вивчення основних тенденцій формування туристичних потоків між Україною та країнами-сусідами; 3) визначення основних чинників, що істотно впливають на розвиток міжнародних туристичних зв'язків; 4) характеристика туристичного потоку з допомогою математичних показників та структурного аналізу.

Проблеми розвитку міжнародного туризму досліджували як вітчизняні, так і іноземні науковці. Туристичну привабливість західноукраїнських земель у контексті розвитку міжнародного туризму досліджують А.В. Кузишин та Я.О. Мариняк, туристичні прибуття в інші країни та їх регіони – українські вчені М.П. Мальська, І.В. Черніна, туристичні потоки між Чернівецькою областю та Італією детально висвітлює у своїх статтях В.І. Косташук. Зарубіжні вчені А.Ю. Александрова, О.В. Вавилова, М.Б. Біржаков, Дж. Уокер, Дейл Тейлор, Кріс Холовей досліджували струк-

туру міжнародного туризму світу.

Ринковий підхід до планування та організації туристичного потоку України, декларуючи економічні механізми, насправді ігнорує їх, що призводить до розриву між раціональним та сучасним станом туризму. Сам же процес організації туристичних потоків втрачає культурне, моральне і, водночас, предметно-змістове значення. Чималої шкоди розвитку туристичних потоків і сьогодні завдає пріоритет нормативного підходу, за якого при побудові міністерських планів і в діяльності місцевих органів управління на перший план висувуються не особливості різних видів туризму, а традиційні підходи до розвитку туризму, які визначаються застарілою інфраструктурою або контрольними нормативами чергової регіональної програми, що явно суперечить ідеї розвитку особливих форм туризму і гуманістичним принципам виховання і не сприяє залученню молоді у сферу туристичної культури.

Корупційні підходи до процесу організації туристичних потоків зумовили негативне ставлення іноземців до туризму в Україні, їх незадовільну оцінку туристичних ресурсів України. Свідченням цього є негативна ситуація з кількістю в'їзних туристів, яка склалася останніми роками, що підтверджують результати багатьох наукових досліджень, хоча офіційні статистичні показники переконують нас в протилежному.

Розбіжності у статистичних показниках щодо туристичних потоків зумовлює хибний підхід до планування урядової туристичної політики. Так, єдине доступне джерело статистичної туристичної інформації - Адміністрація Держприкордонслужби, подає статистичні відомості про туристичні потоки, не розділяючи їх за видами туризму, що своєю чергою, не дає можливості прослідкувати, який з видів туризму потребує підтримки передусім. Також ця служба враховує при обліку туристів односторонні відвідувачів України, що прямують через територію України транзитом. Оскільки Україна, завдяки своєму географічному розташуванню, знаходиться на перетині шляхів з Європи до Азії: отже є транзитною країною, то кількість іноземців, що перетнули кордон України в 2011 році сягнула рекордної за останні десять років цифри – 21 млн 415 тисяч осіб. Того ж таки року, за даними Міністерства інфраструктури України, туристичні фірми України обслужили 343511 іноземців. Звичайно, деякі іноземці можуть обійтися без допомоги українських туристичних підприємств, але таких відчайдухів небагато.

Оскільки ситуація зі статистичною туристичною звітністю в нашій країні складна, необхідно аналізувати, які статистичні кількісні та якісні показники можна вважати достовірними і як на них мають реагувати відповідні органи управління туризмом.

Міжнародний туризм, як пріоритетний напрям сучасної економіки, прийнято поділяти на два види – в'їзний, або іноземний (inbound), і виїзний, або зарубіжний (outbound). Вони відрізняються один від одного напрямками туристичного потоку. Під туристичним потоком розуміється напрямком переміщення певної кількості туристів за певний проміжок часу. Основними статистичними показниками, які характеризують туристичні потоки, є кількість прибуттів, туристичні доходи та витрати, а також тривалість перебування.

Найважливішими статистичними показниками, які характеризують туристичні потоки, є кількість жителів України, які відвідали інші країни з туристичною метою, та кількість туристів – громадян інших країн, які прибули до України. Оскільки Ад-

міністрація Держприкордонслужби України враховує транзитних відвідувачів, що не зараховуються ВТО до категорії туристів, то важко визначити справжню частку іноземних країн у загальній кількості туристів. Проте, за відсутності об'єктивних даних, в своїх розрахунках опираємось на співвідношення зарубіжних та іноземних туристів України, згідно з офіційними джерелами [2,5] (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка міжнародних туристичних потоків України (2007-2010).

Країни	Прибуття, тис. осіб									
	2007		2008		2009		2010		2011	
	в'їзд	виїзд	в'їзд	виїзд	в'їзд	виїзд	в'їзд	виїзд	в'їзд	виїзд
Росія	7249	5785	7628	5610	6954	4982	7881	4543	9018	5475
Молдова	3998	1505	4417	1893	4337	1989	4057	1048	4072	2221
Білорусь	2918	1506	3406	1243	2984	1036	3056	1218	2644	1581
Польща	4428	4380	5240	2246	2542	2954	2085	3279	1720	5102
Румунія	1009	599	1440	521	1076	545	909	464	735	557
Угорщина	1250	1368	1032	1276	812	1603	941	1063	862	1726
Словаччина	663	374	644	438	537	378	609	273	564	425
Німеччина	234	166	230	-	212	190	225	124	232	362
Туреччина									76	605
Узбекистан	77	-	-	-	96	-	105	-	141	7
Єгипет	-	287	-	381	-	237	-	171	3	300
Інші	1117	929	1052	967	1071	979	890	713		
Всього	23073	17335	25392	15499	20741	15334	21123	13310	21415	19773

Потік зберігає традиційну внутрішню структуру: першість належить Росії, як у в'їзному потоці – 38%, так і виїзному – 31% (рис.1.)

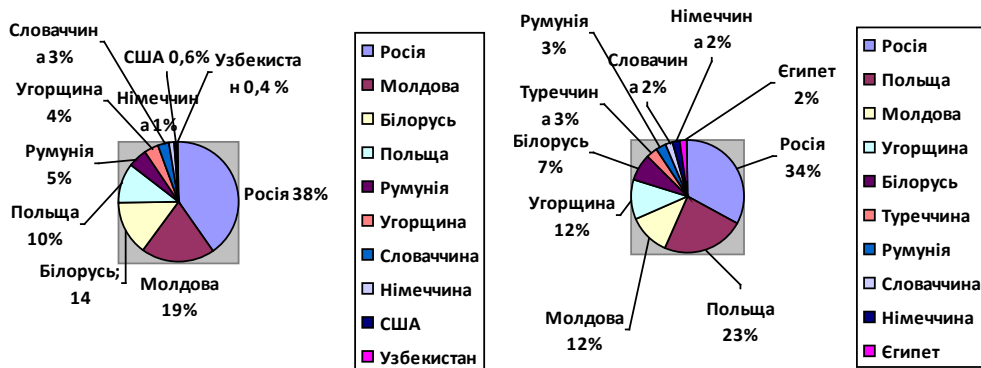

Рис.1. Структури в'їзного та виїзного потоків України за країнами походження за 2010 рік

Для характеристики туристичних потоків важливими є як кількісні, так і якісні показники, які відображають особливості туристичних потоків та їх соціально-економічне значення для розвитку міжнародного туризму в регіоні. Ці показники

повинні враховувати такі характеристики турпотоків: 1) співвідношення між кількістю прибулих іноземних туристів з досліджуваної країни та кількістю громадян, які виїхали у цю ж країну з туристичною метою; 2) частку відповідних категорій туристів у загальному обсязі міжнародних туристів у регіоні; 3) загальні соціально-економічні тенденції відповідних міжнародних туристичних потоків. Одним із таких показників є коефіцієнт туристичних обмінів I .

$$I = \frac{N_i - Z_i}{N_i + Z_i}, \quad (1)$$

де N_i – частка іноземців із i -ої країни, які відвідали регіон (країну) з туристичною метою, у загальній кількості іноземних туристів; Z_i – частка громадян країни, які відвідали i -ту країну з туристичною метою у загальній кількості зарубіжних туристів регіону (країни) [1].

Значення цього показника може коливатись у межах від -1 до +1. Від'ємне значення показника свідчить про домінування виїзду туристів над прибуттям іноземців. Такий стан міжнародного туризму в регіоні не сприяє розвитку його власного туристичного комплексу, адже створений тут туристичний продукт не споживається. Якщо значення показника наближаються до 0, це означає, що інтенсивність прибуттів з i -ої країни співмірна із інтенсивністю виїзду в зазначену країну. Додатне значення коефіцієнта туристичних обмінів свідчить про переважання прибуття іноземців над виїздом громадян України за кордон. Така ситуація для регіону є найпривабливішою, адже сприяє інтенсифікації споживання створеного тут туристичного продукту та підвищенню ефективності діяльності місцевого туристичного комплексу. Крайніх значень коефіцієнт набуває в обмеженій кількості випадків.

Згідно з даними Держприкордонслужби, спостерігається динамічне переважання кількості іноземців, які відвідали Україну над кількістю зарубіжних туристів з України (рис. 2.).

Як видно з рис. 2, істотно поліпшився для України коефіцієнт туристичних обмінів у 2010 р. Водночас щорічні значення цього показника для різних країн істотно різняться. У 2008 р. від'ємного значення коефіцієнт туристичних обмінів набув для країн: Росії, Польщі, Угорщини; для: Румунії, Словаччини, Німеччини він дорівнював нулю, що означало зрівняння інтенсивності туристичного потоку з України в ці країни з інтенсивністю “зустрічного” потоку. У 2010 р. коефіцієнт туристичних обмінів з трьома країнами – Румунією, Словаччиною, Росією – набув додатних значень. Отже, у 2010–2011 роках можна простежити певне поліпшення співвідношення між інтенсивністю іноземного та зарубіжного туризму. Проте ці показники враховують одноденних відвідувачів України, тобто осіб, які транзитом мандрують територією України. Якщо ж розмежувати транзитний і туристичний потоки, то показники виявляться гіршими.

За відсутності інших відомостей, окрім даних Держприкордонслужби, мусимо користуватися цими далекими від реальності цифрами, хоча загальні тенденції структури туристичного потоку близькі до реальності. Збільшення обсягів в'їзного потоку в 2010 р. відбулося за рахунок зростання кількості поїздок з приватною метою (на 36%).

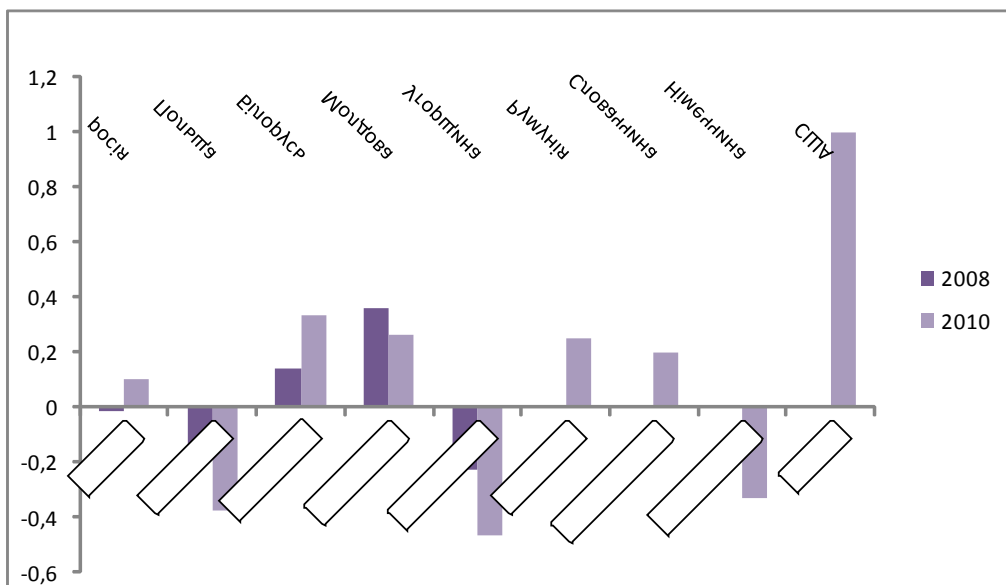

Рис. 2. Динаміка коефіцієнта туристичних обмінів з Україною у 2008-2010 рр. (Розраховано автором на підставі даних Держприкордонслужби)

Найсуттєвіше збільшення спостерігається за туристами з країн: Росія (на 18%, або на 893 тис. осіб); Словаччина (на 5%, або на 22 тис. осіб); Угорщина (на 25%, або на 141,4 тис. осіб); Азербайджан (на 16%, або на 6,6 млн. осіб); Німеччина (на 5%, або на 4,3 тис. осіб).

Поїздок з організованого туризму стало менше на 16%. Найбільше падіння турпотоку спостерігається з таких країн: Білорусь (на 28%, або на 47 тис. осіб); Канада (на 23%, або на 2,1 тис. осіб); Польща (на 15%, або на 23,5 тис. осіб); Росія (на 30%, або на 140,3 тис. осіб); США (на 7% або на 3 тис. осіб).

Поїздки зі службовою метою зменшилися на 23%. Найбільше падіння спостерігається по турпотокам з таких країн: Латвія (на 15%, або на 0,8 тис. осіб); Молдова (на 2%, або на 0,9 тис. осіб); Польща (на 4% або на 3,9 тис. осіб); Росія (на 45% або на 112,6 тис. осіб); Туреччина (на 3% або на 0,6 тис. осіб) [5]. (див табл.2.).

Таблиця 2

Структура в'їзного турпотоку за мотивацією (9 місяців 2010 року)

Тип поїздки	Кількість осіб	Частка %	Тенденція розвитку турпотоку
Службова поїздка	564,9 тис.	3 % потоку	зменшення на 14%, або на 92,5 тис.
Організований туризм	1002,2 тис.	6% потоку	зменшення на 16%, або на 197,9 тис.
Приватний туризм	15027,3 тис.	91 % потоку	збільшення на 36%, або на 429 тис.

Спадання в'їзного турпотоку з країн ЄС відбулося головно через зменшення кільк-

кості мандрівників з таких країн: Польща (на 18%, або на 360,7 тис. осіб); Чехія (на 3%, або на 1,3 тис. осіб); Данія (на 12%, або на 1,2 тис. осіб); Болгарія (на 46%, або на 8,9 тис. осіб); Румунія (на 13,9%, або на 113,8 тис. осіб). Зростання в'їзного турпоточку з країн СНД відбулося в основному за рахунок збільшення кількості туристів з таких країн: Азербайджан (на 14%, або на 7,2 тис. осіб); Казахстан (на 17%, або на 5,7 тис. осіб); Киргизстан (на 52%, або на 4 тис. осіб); Узбекистан (на 10%, або на 7,3 тис. осіб); Росія (на 11%, або на 640,4 тис. осіб) [5].

Таблиця 3.

Структура в'їзного турпоточку за країнами походження
(9 місяців 2010 року)

Країни	Кількість осіб	Частка	Тенденції туристичного потоку
Країни СНД	12,1 млн.	73% потоку	збільшення на 3%, або на 407,9 тис. осіб
Країни ЄС	4,1 млн.	25% потоку	зменшення на 7%, або на 298,7 тис. осіб
Інші країни	376,2 тис.	2% потоку	збільшення на 9%, або на 29,8 тис. осіб

Візний турпотік за 9 місяців 2010 р. становив 12,9 млн осіб, що на 11%, або на 1,2 млн осіб, більше, ніж за аналогічний період 2009 року.

Візний турпотік збільшився за рахунок поїздок з метою приватних подорожей і службових поїздок.

Службові поїздки зросли за рахунок збільшення кількості українців, які виїжджали до Німеччини (на 12%, або на 4,4 тис. осіб); Росії (на 45%, або 54,7 тис. осіб); Словаччини (на 67%, або на 10,1 тис. осіб); Туреччини (на 7%, або на 2,1 тис. осіб) та Угорщини (на 23%, або на 6,3 тис. осіб).

У приватних поїздках спостерігається зростання за рахунок українських туристів, які виїжджають до Білорусії (на 12%, або 92,2 тис. осіб); Польщі (на 42%, або 789 тис. осіб); Єгипту (у 4 рази, або на 24 тис. осіб); Угорщини (на 16%, або на 184,5 тис. осіб); ОАЕ (у 4 рази, або на 10,7 тис. осіб); Туреччини (98% або на 38,1 тис. осіб) та Німеччини (у 4 рази, або на 158,6 тис. осіб).

Організовані поїздки зменшилися за рахунок зменшення кількості українських туристів, які виїжджають, до: Білорусії (на 73%, або на 32,2 тис. осіб); Польщі (на 38%, або 35,6 тис. осіб); Німеччини (на 30%, або на 12 тис. осіб); Росії (на 24%, або на 40,5 тис. осіб); та Туреччини (на 8%, або на 25,3 тис. осіб) [5].

Таблиця 4

Структура візного турпоточку за мотивацією (9 місяців 2010 року)

Тип поїздки	Кількість осіб	Частка	Тенденції
Службова поїздка	654,9 тис.	5 % потоку	зростання на 7 %, або 43,8 тис. осіб
Організований туризм	999,9 тис.	8% потоку	зменшення на 15%, або на 179,6 тис. осіб
Приватний туризм	11204,5 тис.	87% потоку	зростання на 13%, або 1361,2 тис. осіб

Зростання візного турпоточку до країн ЄС відбулося переважно за рахунок збільшення кількості українських туристів, які виїжджали до Польщі (на 34%, або на 732,1 тис. осіб); Німеччини (у 2 рази, або на 151 тис. осіб); Іспанії (на 31%, або на

6,7 тис. осіб); Греції (на 66%, або на 22 тис. осіб); Угорщини (на 16%, або на 192,9 тис. осіб).

Зростання виїзного турпотоку до країн СНД відбулося головню за рахунок збільшення кількості українських туристів, які виїжджали до: Грузії (на 33%, або на 5,8 тис. осіб); Білорусії (на 7%, або на 55,7 тис. осіб); Казахстану (на 63%, або на 1,9 тис. осіб); Росії (на 2%, або на 73,4 тис. осіб) та Туркменістану (на 32%, або на 1,9 тис. осіб) [5].

Таблиця 5

Структура виїзного турпотоку за країнами походження

Країни	Кількість осіб	Частка	Тенденції туристичного потоку
Країни СНД	6,2 млн осіб	49% потоку	зростання на 1%, або на 63 тис. осіб
Країни ЄС	5,7 млн осіб	4% потоку	зростання на 23%, або на 1059 тис. осіб
Інші країни	0,8 млн осіб	6% потоку	зростання на 14%, або на 103,4 тис. осіб

Не слід плутати поняття осіб, які приїжджають до України, та туристів, які відвідують Україну з екскурсійною метою. Попередні цифри вражають, але як же пояснити надзвичайно низькі показники прибутків від туристів, за такої високої відвідуваності України?

Причина криється у неузгодженості української та європейської класифікацій іноземних подорожніх. Розроблена Всесвітньою туристською організацією класифікація не зараховує до туристів кілька груп відвідувачів, які згідно з українською, вважаються туристами (рис.3).

Згідно з даними, що публікуються на сайті ВТО, Україна в 2011 році за кількістю туристичних прибуттів зрівнюється в Європі з Австрією – 21 млн осіб, але Австрія отримала прибутків 19,404, а Україна – 3,788 млн дол. США. Пояснень є декілька:

- врахування Держприкордонслужбою транзитних відвідувачів України, які не збільшують туристичних прибутків;
- приховування туристичними фірмами кількості реально обслужених іноземців;
- при перетині кордону України заробітчани і прикордонні “бізнесмени” вказують як мету перебування туризм, хоча реальною метою є заробіток, тому і цей сегмент відвідувачів не приносить прибутків Україні.

Визначаючи завдання Держкомтуризму, його голова О. Шаповалова виокремила серед інших завдань узгодження нормативної, регуляторної та статистичної бази туризму з директивами ЄС та рекомендаціями Всесвітньої туристичної організації (UNWTO).

Попри труднощі з використанням туристичної статистики, все ж позитивна тенденція до зростання в’їзного туристичного потоку є реальною. Найбільший туристичний потік був зафіксований в 2003 році - тоді в Україні було обслужено 590641 іноземних туристів. В 2011 році було обслужено 343511 в’їзних (іноземних) туристів, що на 8 тис. осіб більше, ніж за 2010 рік (335835 осіб). Водночас з України виїхало з туристичною метою 1295623 осіб, що перевищує число іноземців в більш ніж чотири рази [3].

Основними причинами зростання зарубіжного, або виїзного туризму є такі: 1) в країнах ближнього зарубіжжя наприкінці XX - на початку XXI століття сформувалась зна-

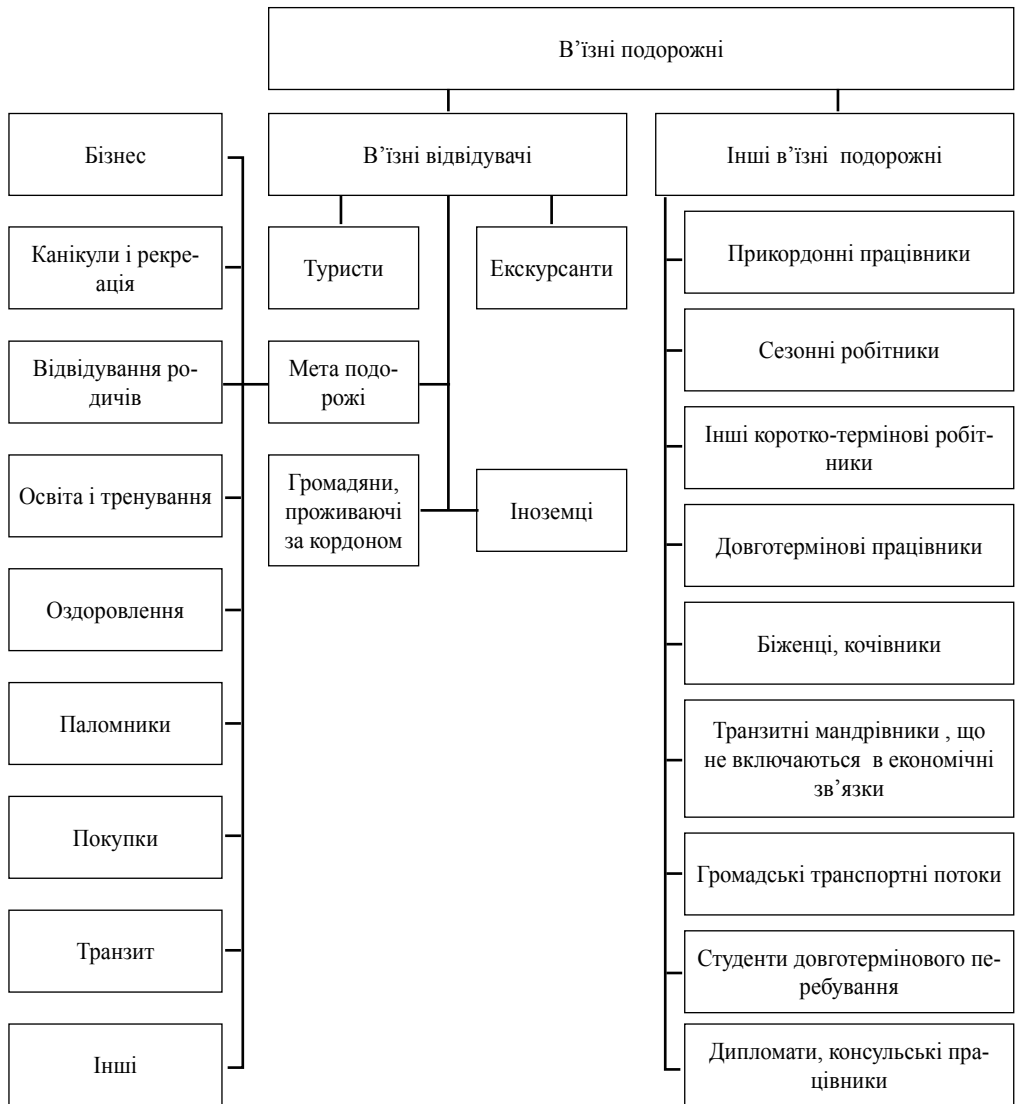

Рис.3. Класифікація в'їзного туризму за WTO.

чна українська “трудова діаспора”, тому багато українців їздять в зарубіжні країни, щоб відвідати родичів; 2) рівень туристичного обслуговування у зарубіжних країнах значно вищий, тому ті, хто має закордонний паспорт, можуть відпочити за кордоном краще за ті самі гроші, що й в Україні. Тому майже 75% туристів з України метою поїздки вказують дозвілля, відпочинок та відвідання родичів.

Пріоритетним видом туристичної діяльності протягом 2011 року є виїзний туризм на який припадало 60 % туристів, обслугованих туроператорами (на в'їзний – 14 %, внутрішній – 26 %). Усього за 2011 р. туристичні оператори обслужили 2343496 туристів, з них екскурсантів – 1322941 осіб.

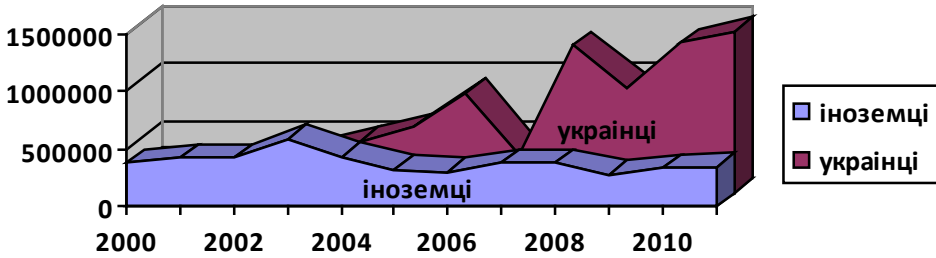

Рис. 3. Динаміка туристичних потоків України за 2000-2011 рр. (за даними Міністерства інфраструктури України)

Отже, в'їзний туризм, що міг би давати значні прибутки як громадянам України, так і державі загалом, розвивається не достатньо інтенсивно. Одна з причин цього криється в неузгодженості методики статистичної туристичної звітності. Узгодження українських нормативних документів туристичної звітності зі світовими стандартами допоможе точніше визначити причини недостатнього розвитку іноземного туризму в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. *Костащук В.І.* Сучасний стан міжнародного туризму між Україною та Італією (на прикладі Чернівецької області) // *Географія та туризм: Наук. Зб./ ред. кол.: Я.Б. Олійник (від.ред) та ін.* – К.: Альтерпрес, 2010. – Вип. 16., С. 63-74
2. Сайт державної служби туризму та курортів [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.tourism.gov.ua>.
3. Сайт державного комітету статистики України. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.ukrstat.gov.ua>
4. Сайт географічного факультету Київського університету імені Тараса Шевченка [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.lgtinfo.com.ua>
5. Довідка про динаміку туристичних потоків в Україні за 9 місяців 2010 року [Електронний ресурс]. – Доступний з http://www.novosti-turbiznesa.info/print.php?p=dovidka_pro_dinamiku_turistichnih_potokiv_v_ukraini_za_9_mis_2010_r

*Стаття: надійшла до редколегії 29.05.2012
прийнята до друку 08.06.2012*

ANALYSES OF INTERNATIONAL TOURIST FLOWS OF UKRAINE

O. Bordun

*Ivan Franko National University of Lviv,
P. Doroshenko St., 41, UA – 79000 Lviv, Ukraine*

In the article disclosed the modern state of tourist flows between Ukraine and neighboring countries . It was offer a statistics data about the state of inbound and outbound tourism in the region. For the help of the coefficient of tourist exchanges was analysed major trends in the formation of tourist flows. The main reasons was detected the predominance of outbound tourism on inbound tourism .

Key words: international travel, inbound tourism, outbound tourism, tourist flows.

АНАЛИЗ МЕЖДУНАРОДНЫХ ТУРИСТИЧЕСКИХ ПОТОКОВ УКРАИНЫ

О. Бордун

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко,
ул. Дорошенко, 41, г. Львов 79000, Украина*

Изучено состояние туристических потоков между Украиной и соседними странами, формирующими наиболее интенсивные туристические обмены с нашей страной. Обработаны статистические данные о состоянии иностранного и зарубежного туризма в стране. С помощью коэффициента туристических обменов выполнен анализ тенденций формирования туристических потоков. Изучены причины превышения выездного туризма над въездным.

Ключевые слова: международный туризм, иностранный туризм, зарубежный туризм, туристические потоки.